

Handleiding
**Opstellen van een
monitoringsplan**

Berm Scouts 2026

Colofon

Titel	Handleiding 'Opzetten van een monitoringsplan' Handleiding voor het vormgeven van een plan voor het monitoren van vegetaties in bermen en taluds.
Project	Berm Scouts
Opgesteld door	Deze brochure is in 2021 opgesteld door Landschapsbeheer Drenthe en FLORON. Deze voor de provincie Utrecht aangepaste versie is gemaakt door FLORON en de Natuur en Milieufederatie Utrecht.
Foto voorpagina	Leden van de plantenwerkgroep van het IVN Zuidlaren maken een bermopname met de nectarindex-methode, foto Edwin Dijkhuis
Datum	28 april 2026
Financiers	Het project Berm Scouts wordt uitgevoerd door de Natuur en Milieufederatie Utrecht en FLORON. Het project wordt gefinancierd door het Cultuurfonds en LEADER Utrecht Oost. Medegefinancierd door de Europese Unie en de provincie Utrecht.

het
cultuurfonds PROVINCIE **UTRECHT**

**Medegefinancierd door
de Europese Unie**

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Wat is ecologisch bermbeheer?.....	4
3. Wat is monitoring?	5
4. Hoe monitor je een berm?	6
4.1 Vastleggen uitgangssituatie.....	6
4.2 Selecteren van meetpunten	6
5. Monitoring met de Nectarindex	8
5.1 Inleiding.....	8
5.2 Meetmethode.....	9
5.3 Meetmoment.....	10
5.4 Meetfrequentie.....	11
5.5 Verwerking van de veldformulieren.....	11
6. Interpretatie van gegevens.....	12
7. Veilig werken langs de weg	13
8. Hulp nodig?	13
9. Meer lezen	13

1. Inleiding

Deze handleiding is tot stand gebracht als onderdeel van het project 'Berm Scouts' in de provincie Utrecht. De handleiding geeft vrijwilligers die aan de slag willen (of zijn) met het monitoren van bermen en/of ecologisch bermbeheer handvatten voor het opstellen van een goed bruikbaar monitoringsplan.

Bermen zijn erg belangrijk voor vlinders, bijen en andere insecten. Ook vogels en kleine zoogdieren maken dankbaar gebruik van deze bermen om er te foerageren, te schuilen of om zich te verplaatsen. Wanneer meer bermen ecologisch worden beheerd, vergroten we het leefgebied voor deze soorten. Ecologisch beheerde bermen in het buitengebied van Utrecht vormen ook belangrijke groene verbindingen en stapstenen tussen de onderdelen van het Natuurnetwerk Nederland (NNN).

Om de effecten van het maaibeheer van bermen te volgen is monitoring noodzakelijk. Op deze wijze is te achterhalen of het maaibeheer werkt en of er bijgestuurd dient te worden. Bij het opstellen van een monitoringsplan komt echter wel het een en ander kijken.

Het doel van deze handleiding is om handvatten te bieden voor het opstellen van een bruikbaar monitoringsplan. In de handleiding wordt het nut en de noodzaak van monitoring beschreven, tips gegeven voor het selecteren van meetpunten en transecten en ingegaan op het analyseren van monitoringsresultaten.

2. Wat is ecologisch bermbeheer?

Ecologisch beheer van bermen komt vooral tot uiting in de wijze waarop het wordt beheerd. Bij ecologisch bermbeheer wordt het aantal maaibeurten en het maaitijdstip afgestemd op de actueel aanwezige bermvegetatie en de gewenste ontwikkeling daarin. Het maaisel wordt afgevoerd om de bodem voedselarmer (verschralen) te maken én om opslag van bomen en struiken tegen te gaan. Het doel van ecologisch bermbeheer is het behouden of verbeteren/vergroten van de kwaliteit van het leefgebied voor flora en fauna in bermen. De beheermaatregelen bij ecologisch bermbeheer zijn dan ook gericht op het behouden en/of vergroten van soortenrijkdom (biodiversiteit) van bermen, taluds en overhoeken.

Een hoge voedselrijkdom of een maaibeheer dat bestaat uit klepelen resulteert in een eentonige ruige berm met maar enkele soorten zoals fluitenkruid, gewone berenklauw, brandnetels, kweek en ridderzuring. Ecologisch maaibeheer, waarbij het maaisel na de maaibeurt wordt afgevoerd, zorgt over het algemeen voor een ontwikkeling naar meer soortenrijke, gevarieerde bermvegetaties. Door het maaien en afvoeren van de vegetatie worden voedingsstoffen uit het systeem gehaald, waardoor grassen en ruigtekruiden onderdrukt worden. Hierdoor ontstaat ruimte in de vegetatie voor de vestiging van meer wilde bloeiende planten. Een schrale berm (met weinig voedingsstoffen) is vaak juist rijk aan soorten, met als gevolg veel insecten.

Door bij iedere maaibeurt verspreid over de berm 15-20% van de vegetatie ongemoeid te laten, blijven er telkens voldoende bloeiende planten, waardplanten en overwinteringsplekken aanwezig voor allerlei dieren, waaronder vlinders en wilde bijen. Door deze gefaseerde manier van maaibeheer draagt ecologisch bermbeheer bij aan het behoud van natuurwaarden in het buitengebied.

3. Wat is monitoring?

Monitoren is het volgen van iets. Dit kan van alles zijn, zoals de toe- of afname van een bepaalde diersoort, de waterstanden in een rivier, de beurs in Amsterdam en dus ook de samenstelling van de vegetatie in de berm. Door iets te volgen kun je iets zeggen over de ontwikkeling ervan.

Het doel van monitoring van bermen is om op een gestandaardiseerde manier gegevens te verzamelen over de ontwikkeling van de bermvegetatie. Gestart wordt met het vastleggen van de uitgangssituatie, door het uitvoeren van een nulmeting. Door vervolgens de metingen periodiek te herhalen en te vergelijken met de uitgangssituatie kunnen de effecten van het beheer worden gemeten. Leidt het gekozen beheer inderdaad tot verbetering van de natuurkwaliteit en zo niet, in welke richting is bijsturing nodig? Monitoren is dus erg belangrijk en onmisbaar bij ecologisch bermbeheer.

De wijze van maaibeheer van een berm is niet alleen van invloed op de soortsamenstelling, de bloei en ontwikkeling van de vegetatie in de betreffende berm. Maaibeheer heeft ook direct invloed op de waarde van een berm voor allerlei diergroepen, waaronder insecten. Door bij het monitoren van bermen ook direct één of meerdere faunagroepen mee te nemen, zoals dagvlinders, kan een nog completer beeld worden verkregen van de ecologische waarde van een berm.

4. Hoe monitor je een berm?

4.1 Vastleggen uitgangssituatie

In een bermbeheerplan wordt vastgelegd welke bermen vallen onder het ecologische beheer en welke beheerregiem waar zal worden gevolgd. Daarbij moet ook ruimte zijn voor flexibiliteit in maaidata in geval van bijzondere seizoen omstandigheden, bijvoorbeeld als door een koud voorjaar de bermplanten later in bloei komen.

Een bermbeheerplan is gebaseerd op de inventarisatie van de actuele vegetatie van de te onderhouden bermen. Op basis van deze inventarisatie kan per berm(traject) worden bepaald welk maai- en afvoerregiem het best past om de natuurkwaliteit te behouden of te verbeteren. Zo vraagt een verruigde berm met een voedselrijke kleibodem een ander beheer dan een bloemrijke schrale berm op voedselarm(er) zand.

In de praktijk zal dit betekenen dat voedselrijke bermen twee keer per jaar gemaaid worden met afvoer van het maaisel en schralere bermen maar één keer, of soms zelfs niet (bv bepaalde zoomvegetaties langs houtwallen of onder laanbomen). Daarbij komt het aspect van gefaseerd maaien en het deels laten overstaan van de vegetatie. Al deze beheervarianten moeten in de monitoring een plekje krijgen.

Wanneer het bermbeheer (al dan niet deels) wordt omgevormd naar ecologische beheer, vereist monitoring allereerst het vastleggen van de uitgangssituatie vóór de uitvoering van de eerste maatregelen (nulsituatie). Dit is de referentie waarmee de monitoringsuitkomsten vergeleken worden om de effecten van het nieuwe beheer te beoordelen.

Is het beheer al (deels) ecologisch, maar zonder monitoringsprogramma, dan is de actuele vegetatie in het eerstkomende nieuwe groeiseizoen de nulsituatie.

Wat is al bekend?

Gaat uw initiatiefgroep aan de slag met monitoring van bermen en/of het opstellen van een bermbeheerplan? In dat geval is het goed om te controleren of er wellicht al informatie beschikbaar is over de ecologische toestand van de bermen.

Vanuit de campagne Nectarindex van FLORON en De Vlinderstichting zijn sinds 2017 een groot aantal Utrechtse bermen geïnterviewd op de bloemrijkdom (uitgedrukt in een nectarindex-waarde).

Ook deze resultaten zijn goed bruikbaar voor het opstellen van het bermbeheerplan, omdat ze een (actuele) indicatie geven van de ligging van bloemrijke bermen die waardevol zijn voor insecten. De ligging van de meetpunten van de Nectarindex kun je via deze link bekijken:

<https://www.verspreidingsatlas.nl/projecten/floron/nectarindex/>

4.2 Selecteren van meetpunten

Het kost veel tijd om in alle in het bermbeheerplan opgenomen bermen de effecten van het beheer integraal te volgen. Dat hoeft ook niet. Door de vegetatieontwikkeling te volgen in een aantal vaste meetpunten wordt hierover voldoende informatie verkregen.

Het verdient aanbeveling om in het veld te beoordelen waar deze meetpunten het beste kunnen worden gesitueerd. De locaties moeten representatief zijn voor de aanwezige bermvegetatie en makkelijk terug te vinden zijn (voor de vervolgmonitoring). De meetpunten moeten daarnaast evenredig worden verdeeld over de te beheren bermtrajecten en beheerwijzen. **Als vuistregel kan**

worden uitgegaan van 1 meetpunt per km berm. De beste tijd voor het uitzetten van de meetpunten is eind mei/begin juni.

Verdere aandachtspunten bij het uitzetten van de meetpunten:

- Grenzend aan een (fiets)pad of rustige weg. Vermijd drukke doorgaande wegen. Situeer geen meetpunten langs N en A-wegen.
- Spreid de meetpunten over verschillende bermtypen (voedselrijk/schraal) en verschillende wijzen van maaibeheer (maaifrequentie, wijze van maaien) indien daar sprake van is. Neem hiervoor eventueel contact op met de gemeente.
- Het geselecteerde stuk berm voor een meetpunt ziet er over 100 meter ongeveer hetzelfde uit.
- Kies als startpunt een goed terug te vinden herkenningspunt, bijvoorbeeld een dam, zijweg of verkeersbord.

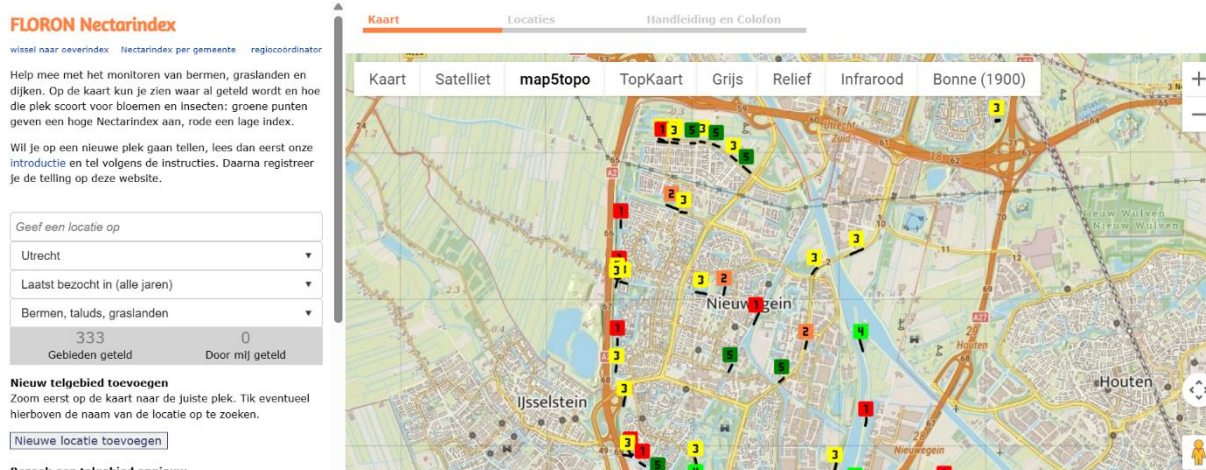
Het is belangrijk om de meetpunten zodanig vast te leggen, dat hetzelfde traject over een aantal jaar opnieuw kan worden gevonden en gemonitord. Met behulp van herkenningspunten in het veld, foto's van het traject en coördinaten kun je een meetpunt zo goed mogelijk registreren. Afbeelding 1 laat zien hoe een meetpunt vastgelegd zou kunnen worden.

De voor de Nectarindex geïnventariseerde en goed gelokaliseerde trajecten zijn een prima basis voor de keuze van de meetpunten, al zullen in veel gebieden extra opnamepunten moeten worden aangemaakt (zie afbeelding 2 voor al geïnventariseerde trajecten).

Bermnummer:	4243	Straatnaam:	De Heetharen
			
Start coördinaat:	237.663 – 553.473	Opmerking:	Vanaf zandpad (L) in NW-richting.

Afbeelding 1

Voorbeeld van het registreren van de locatie van een meetpunt. Het bermnummer correspondeert met het nummer van een Mijn Berm Bloeit meetpunt, zoals dat is vastgelegd in het invoerportaal van de Nectarindex op www.verspreidingsatlas.nl.

Afbeelding 2

Een voorbeeld van de ligging van meetpunten (en hun Nectarindex-score) in de omgeving van Nieuwegein, zoals te vinden op www.verspreidingsatlas.nl/projecten/floron/nectarindex/.

5. Monitoring met de Nectarindex

5.1 Inleiding

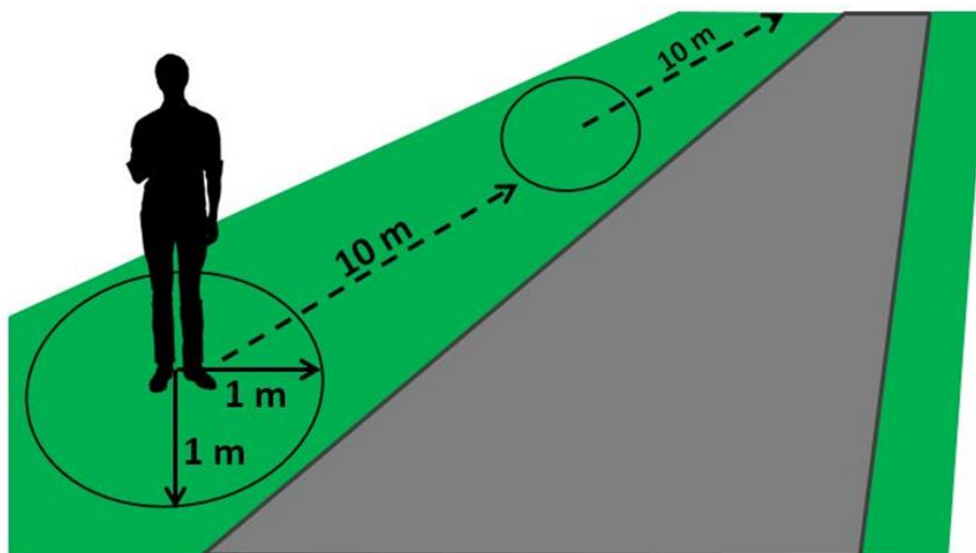
Het monitoren van de bermvegetatie vindt plaats met vegetatieopnamen. Een goede laagdrempelige methodiek is het gebruik van de Nectarindex. Deze brengt twee componenten samen: nectarproductie en de diversiteit aan bloemen in de berm. De nectarproductie telt hierin het zwaarst. Deze wordt berekend op basis van de aanwezige bloemen en de hoeveelheid nectar die deze bloemen produceren (die verschilt per plantensoort). Hoe hoger de Nectarindex (op een schaal van 1 tot 5), hoe bloemrijker de berm en des te meer nectar er in potentie gedurende het jaar beschikbaar is. In potentie, want als de berm wordt gemaaid en nectarplanten niet in bloei komen dan is er voor insecten alsnog niets te halen.

Het blijft echter noodzakelijk om voorbij de Nectarindex te kijken naar de samenstelling van de vegetatie en de insecten die in de berm voorkomen. Een, inmiddels sterk onder druk staande, zoomvegetatie met havikskruiden en hengel kan zomaar gemiddeld scoren op de Nectarindex, maar van grote ecologische waarde zijn. Ons advies is dan ook: **gebruik de Nectarindex vooral als instrument om de ontwikkeling te volgen van bermen** waar wordt overgeschakeld naar ecologisch bermbeheer.

Tip: leg de situatie (vegetatie) ter plekke ook op foto's vast. Doe dat op het moment van de bermopname, maar ook in het vroege voorjaar en de nazomer. Op die manier krijg je zicht op de vegetatieontwikkeling gedurende het seizoen.

5.2 Meetmethode

Bij het toepassen van de Nectarindex methode wordt een bermtraject van 100 meter geïnventreerd. Binnen deze 100 m wordt om de circa 10 meter een punt geprikt waar de aanwezige plantensoorten (in elk geval de nectarplanten) binnen een straal van 1 m genoteerd worden (zie afbeelding 3). Na tien punten is er een vegetatieopname met een soortenlijst met een abundantieklasse van 1 tot 10 voor het aantal punten waar de plant is aangetroffen.

Afbeelding 3

Situatieschets van een meetpunt van de Nectarindex methode.

Voor toepassing van de Nectarindex monitoringsmethode gelden daarnaast de volgende aandachtspunten:

- Neem de planten die direct naast het pad/weg staan niet mee in je meetpunt. De samenstelling van de vegetatie is door betreding en invloed van strooizout anders dan die van de rest van de berm).
- Grenst er aan de berm een talud of oever? Deze doet niet mee in de bermtelling. Wel is het mogelijk hier een aparte opname te maken (zie verderop) omdat hier vaak belangrijke nectarplanten aanwezig zijn als bijvoorbeeld Grote kattenstaart en Moerasrolklaver. Op het veldformulier kun je aankruisen of het een opname in een berm/grazige vegetatie of talud/oever betreft.
- De berm moet bij voorkeur breder zijn dan 1 meter. Is een berm smaller dan kun je de meetpunten in de breedte iets kleiner maken. Zolang de vegetatie maar een goede afspiegeling is van de bloemenrijkdom in de berm.
- Met wilde bloemenmengsels ingezaaide bermen doen niet mee.

De verzamelde gegevens vul je in op een speciaal veldformulier dat kan worden gedownload op de website van FLORON. Er zijn twee formulieren die je kunt gebruiken, een basis en een pro versie.

- **Basis versie** (voor gebruik in combinatie met de zoekkaart):
<https://www.verspreidingsatlas.nl/projecten/floron/nectarindex/veldformulier-nectarindex-zoekkaart.pdf>
- **Pro versie** (voor noteren van alle planten):
<https://www.verspreidingsatlas.nl/projecten/floron/nectarindex/veldformulier-nectarindex.pdf>

De basisversie gebruik je in combinatie met de ‘**Zoekkaart Nectarindex**’. Hierbij noteer je alleen de aanwezigheid van de op de zoekkaart afgebeelde nectarplanten. Dit zijn planten die veel nectar produceren en die bovendien vrij algemeen voorkomen in Nederland. De zoekkaart kun je downloaden op: <https://www.nmu.nl/project/bermscouts/#kennisbank>.

Mocht je al veel plantenkennis hebben, dan kun je de pro versie gebruiken. Hierbij noteer je alle planten. Deze aanpak verdient de voorkeur als je de data ook wilt gebruiken voor uitgebreidere analyse en maaiaadvies (zie hoofdstuk 6). Het registreren van ‘lastige soorten’, zoals grassen, is optioneel en heeft relatief weinig invloed op de uitkomsten.

Op het veldformulier noteer je ook de ligging van het traject en enkele kenmerken over het landschap en beheer. De gegevens gebruikt FLORON voor landelijke analyses van de data.

Taluds

De Nectarindex kan ook gebruikt worden voor het monitoren van de ontwikkeling van de vegetatie op aan bermen grenzende oevers en taluds. De werkwijze is nagenoeg identiek aan de werkwijze in bermen. Binnen 100 m wordt om de circa 10 meter een punt geprikt waar de aanwezige plantensoorten (in elk geval de nectarplanten) genoteerd worden. Op elk punt noteer je de planten die binnen 1 meter links en recht van je staan, vanaf de knik van het talud tot aan de bodem van de (droge) greppel of tot aan de waterlijn van een sloot of watergang. Alleen de planten die boven het water uitgroeien worden genoteerd.

Het verdient aanbeveling de berm en taludopnamen aan elkaar te laten grenzen.

5.3 Meetmoment

Het is van belang om geen nectarplanten te missen in de telling. Daarom wordt geadviseerd om te tellen wanneer de vegetatie goed ontwikkeld is. Het is ook mogelijk om te wachten tot een maand na de eerste maaibeurt, wanneer de vegetatie opnieuw is uitgegroeid.

In het algemeen geldt:

- voor bermen die 2 keer per jaar worden gemaaid: zoveel mogelijk vlak voor de eerste maaibeurt monitoren in juni of na voldoende hergroei vóór de tweede snede eind augustus/begin september.
- voor bermen die slechts één keer gemaaid worden: in juni, uiterlijk vóór het maaien eind augustus/begin september.

Het eenmaal gekozen opnamemoment van een meetpunt moet hetzelfde blijven om zo vergelijkbaar mogelijke gegevens te krijgen.

5.4 Meetfrequentie

Om de jaarlijkse monitoringsinspanning te beperken kan gekozen worden voor een meetcyclus van bijvoorbeeld elk punt eens in de drie of vijf jaar. Daarbij kun je ervoor kiezen om alle meetpunten gelijktijdig (in 1 jaar) op te nemen, of jaarlijks een gedeelte. De laatste aanpak verdient de voorkeur om zicht te houden op invloeden van buitenaf (aanleg kabels en leidingen) of om te compenseren voor effecten van het weer (extra droog of nat jaar). De ervaring leert dat vegetatieveranderingen langzaam gaan. Opbouw van het meetnet over een reeks van jaren past hier bij.

5.5 Verwerking van de veldformulieren

De gegevens worden ingevoerd in de NDFF Verspreidingsatlas, waarbij het getelde traject als een lijn op de kaart wordt ingetekend. Ga hiervoor naar <https://www.verspreidingsatlas.nl/projecten/floron/nectarindex/> en volg de instructies. Na het invoeren van de soortenlijst wordt automatisch de nectarindex berekend en getoond op overzichtskaart. Heb je eenmaal een traject aangemaakt, dan kun je hieraan eenvoudig later extra bezoeken toevoegen.

Om gegevens te kunnen invoeren moet je een account aanmaken, dat doe je als volgt:

- Ga naar www.verspreidingsatlas.nl en klik op inloggen (rechtsboven)
- Klik op de link Geen account? Maak er een aan en doorloop de aanmeldprocedure.
- Maak altijd een persoonlijk account met je eigen naam en privé e-mailadres.
- Maak nooit een account aan op naam van een organisatie. Aan organisaties, bijv. bewonersinitiatieven, kunnen geen speciale toegangsrechten worden toegekend.

6. Interpretatie van gegevens

Monitoring is een middel om de ecologische waarde en ontwikkeling van een berm te meten. De met de Nectarindex-methode verzamelde gegevens kunnen door de waarnemers (vrijwilligers en medewerkers gemeente of ecologische bureaus) zelf op een gebruiksvriendelijke manier worden ingevoerd (zie paragraaf 5.5.) en geanalyseerd via de module “statistieken en maaiadvies”. Na het invoeren van de soortenlijst wordt een analyse getoond met een bloeitijddiagram, indicatiewaarden voor de voedselrijkdom (stikstof), zuurgraad en vochtgehalte van de bodem en de Nectarindex.

Het bloeitijddiagram geeft inzicht in het bloemaanbod in de berm door het seizoen heen en kan worden gebruikt voor het optimaliseren van het maaitijdstip.

De soortenlijst en indicatiewaarden worden ook gebruikt om een maaiadvies (aantal maaibeurten en tijdstip) te geven. Komen er in de berm invasieve exoten als Japanse duizendknoop en Reuzenberenklauw voor of bijzondere soorten die baat hebben bij maatwerk in beheer, zoals Blauwe knoop en havikskruiden, dan worden die in de module maaiadvies uitgelicht en wordt een advies gegeven hoe om te gaan met deze soorten.

Hoe completer de soortenlijst van de bermopname, hoe beter het maaiadvies. Een bermopname met alleen zoekkaartsoorten is hiervoor te summier.

Als onderdeel van het maaiadvies worden de Nectarindex en indicatiewaarden vergeleken met bermtrajecten elders in het land. Door periodiek een telling toe te voegen kan de ontwikkeling worden gevolgd, bijvoorbeeld na het overschakelen van klepelbeheer naar maaien en afvoeren.

Het verdient aanbeveling om het actuele beeld van de vegetatiesamenstelling vast te leggen/te beschrijven (op papier en met foto's). Kijk in de (ruime) omgeving ook naar goed ontwikkelde bermen die als referentie kunnen dienen (streefbeeld) voor de gewenste ontwikkeling.

Indien uit de monitoringsresultaten blijkt dat de gewenste ontwikkeling uitblijft dan kan dat aanleiding geven om met de bermeigenaar om de tafel te gaan om te kijken hoe de kwaliteit van de berm verbeterd kan worden. Het is daarom erg belangrijk om resultaten regelmatig te communiceren richting de beheerder van de berm (meestal is dit de gemeente). Veranderingen kosten tijd, dus wees geduldig en zet het beheer consequent voort. Verander het beheer alleen als daar goed doordachte redenen voor zijn.

De verzamelde gegevens komen ook terecht in de landelijk NDFD database. Dit is de nationale database voor alle flora en fauna. De beheerder kan aan de hand van deze gegevens, in overleg met de initiatiefgroep, het beheer optimaliseren. Zo kan er gekozen worden om de berm twee keer te maaien of dat één keer voldoende is. Mocht de berm erg schraal zijn, dan is het misschien niet eens nodig om te maaien.

7. Veilig werken langs de weg

Het monitoren van bermen gebeurt over het algemeen langs wegen of paden. Werken langs de weg is niet overal zonder risico's. Regelmatig kun je op deze locaties te maken hebben met andere weggebruikers. Afhankelijk van het wegtype, de gebruikintensiteit, eisen van de wegbeheerder en/of de opdrachtgever en eventuele andere omstandigheden tijdens het meetmoment (bijvoorbeeld de Utrechtse fietsvierdaagse door het dorp) kan het nodig zijn dat veiligheidsmaatregelen getroffen dienen te worden.

Veiligheidsinstructie

Vanuit het project Berm Scouts is een veiligheidsinstructie opgesteld voor het monitoren langs de weg. Neem deze veiligheidsinstructie door als initiatiefgroep! De veiligheidsinstructie is te vinden op de projectpagina van Berm Scouts op de website van de Natuur en Milieufederatie Utrecht (<https://www.nmu.nl/project/bermscouts/#kennisbank>).

Belangrijkste punten

Tijdens het monitoren in de bermen denk je aan de volgende punten:

- Zorg voor een veilige en overzichtelijke werkplek.
- Draag altijd de juiste signaalkleding en zorg dat deze kleding schoon is. Veiligheidshesjes kun je ophalen bij de Natuur en Milieufederatie Utrecht. Neem hiervoor contact op met Isabel Kruisheer via i.kruisheer@nmu.nl.
- Let goed op het verkeer en werk altijd met zicht richting het verkeer. Stap niet zomaar een weg op en laat geen spullen op een weg of naast een weg liggen.
- Monitor niet langs spoorwegen, langs wegen waar een snelheid hoger dan 80 kilometer per uur is toegestaan of op onoverzichtelijke locaties.

8. Hulp nodig?

Wil je aan de slag met bermmonitoring en heb je hulp nodig bij het opstellen van een monitoringsplan? Heb je vragen over 'veilig werken langs de weg' of wil je veiligheidshesjes lenen? Of heb je een vraag over de Nectarindex methodiek? Neem dan contact op met Isabel Kruisheer van de Natuur en Milieufederatie Utrecht via i.kruisheer@nmu.nl.

9. Meer lezen

Wil je meer achtergrondinformatie over het project Berm Scouts? Naast deze handleiding is via verschillende kanalen meer achtergrondinformatie te verkrijgen:

Projectpagina Berm Scouts

Voor meer achtergrondinformatie over het project Berm Scouts kun je terecht op de projectpagina van Berm Scouts. Deze is te vinden op: <https://www.nmu.nl/project/bermscouts/>

Op de projectpagina vind je o.a. de volgende informatie:

- Handleiding voor Nectarindex
- De zoekkaart voor de Nectarindex
- Linkje naar de Nectarindex op de NDFF Verspreidingsatlas
- Instructie 'Veilig werken langs de weg'

Veldgids ecologisch bermbeheer

Stip, A. & J.E. Dijkhuis. 2021. Veldgids ecologisch bermbeheer. FLORON & De Vlinderstichting.

PDF te downloaden op

https://www.floron.nl/Portals/1/Downloads/Projecten/bermen/Veldgids%20Ecologisch%20bermbeheer_2edruk_CMYK.pdf?ver=NqQ2AhTv2HYbuGuX3V0BLA%3d%3d

Keizer P.J. (2008). Overzicht van de vegetatie langs Rijkswegen. Rijkswaterstaat.

PDF te downloaden op https://puc.overheid.nl/rijkswaterstaat/doc/PUC_132239_31/)

Verspreidingsatlas

Wil je meer achtergrondinformatie over planten en insecten? Bijvoorbeeld over de verspreiding, bloei en vliegtijd? Kijk daarvoor eens op <https://www.verspreidingsatlas.nl/>.